

BECKOVA EDÍCIA PRÁVNE INŠTITÚTY

Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb

Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb

doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.
JUDr. Veronika Zoričáková, PhD.

Vzor citácie:

Novotná, M., Zoričáková, V. Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb. Bratislava : C. H. Beck, 2024, s. 250.

Vydalo Nakladateľství C. H. Beck, s. r. o., organizačná zložka v Bratislave roku 2024
Michalská 9, 811 01 Bratislava, beck@beck.sk

Prvé vydanie

Redaktori publikácie: JUDr. Mária Tobiašová, PhDr. Katarína Vilhanová

Tlač: Marten, spol. s. r. o.

© Nakladateľství C. H. Beck, 2024

ISBN 978-80-8232-059-9

O autorkách

Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD., univ. prof.

Pôsobí na katedre občianskeho a obchodného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave ako vysokoškolský pedagóg a vedecký pracovník vo vednom odbore občianske právo. V rámci svojej vedecko-výskumnej činnosti sa špecializuje predovšetkým na problematiku mimozmluvných záväzkových vzťahov a na vybrané otázky európskeho deliktneho a zmluvného práva. Je členkou, príp. národným spravodajcom medzinárodných a národných spoločností, organizácií a komisií zameraných na otázky zmluvného a deliktneho práva (*European Law Institute*, Spoločnosť pre európske zmluvné právo SECOLA, *Wiener Arbeitskreis – Forschungstelle für Europäische Rechtsentwicklung und Privatrechtsreform*, *The Common Core of European private law*, Medzirezortná pracovná skupina na riešenie problematiky občianskoprávnej zodpovednosti za jadrovú škodu, externá členka pedagogického zboru Justičnej akadémie SR a iné). Za Slovenskú republiku bola aktívne zapojená pri tvorbe komparatívnych poznámok v Návrhu spoločného referenčného rámca (*Draft Common Frame of Reference*). Je autorkou alebo spoluautorkou viac ako 150 publikovaných výstupov zahŕňajúcich domáce i zahraničné monografie, vedecké komentáre k slovenskému a českému Občianskemu zákonníku, učebnice ako aj ďalšie vedecké príspevky v domácich a zahraničných časopisoch a zborníkoch.

JUDr. Veronika Zoričáková, PhD.

V r. 2016 ukončila magisterské štúdium práva na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach. Doktorandské štúdium ukončila v r. 2019 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave v odbore občianske právo, kde súčasne pôsobí na Katedre občianskeho a obchodného práva ako odborná asistentka. Počas štúdia absolvovala študijný pobyt v Nemecku na Inštitúte Maxa Plancka v Hamburgu. Publikácie sa zameriava najmä na obľagačné právo s osobitným zameraním na deliktne vzťahy a problematiku bezdôvodného obohatenia. Pravidelne prednáša právnikom z praxe, je tiež externou lektorkou Justičnej akadémie SR a Slovenskej advokátskej komory. Je členkou vedeckej a odbornej skupiny Česko-slovenská spoločnosť pre deliktne právo a príbuzné odbory a členkou rekodifikačnej komisie na Ministerstve spravodlivosti SR, v rámci ktorej sa podieľa na príprave nového občianskeho zákonníka. Takisto pôsobí v advokácii.

Recenzenti:

doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., PhD.

doc. JUDr. Tomáš Doležal, PhD.

Dielo je publikované v rámci projektu VEGA č. 1/0535/19 „Náhrada nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí pri usmrtení blízkej osoby.“

*Túto knihu venujeme jedna druhej – za každé slovo,
ktoré tú druhú posunulo ďalej, a za každú myšlienku,
ktorá obe priblížila k dokončeniu tejto knihy.*

Predslov

Práve ste otvorili a začítali ste sa do našej prvej spoločnej monografie. Mohli by ste si myslieť, že cesta k nej v takej intenzívnej spolupráci musela viesť cez veľa kompromisov, dlhé polemiky a striedavé ustupovanie vždy niektorej z nás. V skutočnosti to tak vôbec nebolo. Tak ako nachádzame vzácnu zhodu pri čomkoľvek, do čoho sa spoločne pustíme, výnimkou nebolo ani písanie knihy na tému, ktorá monograficky spracovaná doposiaľ nebola a ktorej legislatívne ukotvenie prakticky neexistuje.

Pamätáme si deň, keď sme za trnavskú právnickú fakultu ešte v roku 2021 organizovali Lubyho XV. právnické dni venované téme Ujmy zo straty ľudského života a jej náhrady v súkromnom práve. Sedeli sme v auditóriu, obzreli sme sa za seba a ponúkol sa pohľad takmer na čisto mužské obsadenie auly Smolenického zámku. Pravdou je, že už aj tak v dosť mužskom svete práva je svet deliktov aspoň v česko-slovenskom právnom prostredí skoro výlučne pánskou platformou vedeckej diskusie. To, čo by nás mohlo na prvý pohľad alebo skôr na prvé obzretie vzad odradiť, nás však motivovalo k snahe poctivo pracovať a prispieť svojou trochou do debaty o inštitúte, o ktorého aktuálnosti svedčí frekvencia súdneho rozhodovania a tomu korešpondujúci záujem právnej praxe.

Pri čítaní niektorých častí si možno čitateľ pomyslí, že sme až príliš popusťili uzdu ženskej kreativite. Viacerými časťami tejto monografie sa odkláňame od prevládajúcej mienky, od zaužívaného rozhodovania v rutinných sporoch z dopravných nehôd či od toho, čo pred nami k daným témam vyslovili iní. Vždy sme sa však snažili argumentovať tak, aby čitateľ vedel, aké úvahy nás k našim záverom viedli a že tam, kde sa nedalo oprieť o text zákona, sme sa pokúšali svoje závery obhájiť hodnotovo. Nech je už čitateľ tejto knihy tým, kto rozhodne o miere presvedčivosti nami zastávaných riešení.

Tak ako pri každom menšom či väčšom odbornom a vedeckom publikačnom výstupe, ani túto monografiu nepredkladáme so zámerom napísať pomyselnú bodku v radoch diskusií na neukončené témy súvisiace s náhradou nemajetkovej ujmy pozostalých. Naša monografia je, alebo aspoň by sme boli rady, aby bola – pozvánkou do ďalšej, hlbšej a intenzívnejšej diskusie o sporných otázkach a nejasných úskaliach tohto v porovnaní

s ostatkom občianskeho hmotného práva relatívne nového inštitútu. A to aspoň do času, kým zákonodarca ponúkne pre teóriu i prax jeho uspokojivejšie legislatívne riešenie.

Marianna Novotná
Veronika Zoričáková

Obsah

O autorkách	V
Predslov	IX
Zoznam použitých skratiek	XVII

KAPITOLA I. Teoretickoprávne východiská kompenzácie ujmy tretích osôb ako sekundárne poškodených	1
1. Úvodné myšlienky k nemajetkovej ujme a obsahové vymedzenie skúmanej problematiky	1
2. Nemajetková ujma sekundárne poškodeného – koncepcné ukotvenie a teoretické uchopenie.....	3
3. Funkcie peňažnej satisfakcie pozostalých blízkych osôb	10
4. Účel náhrady nemajetkovej ujmy sekundárne poškodených alebo čo je chráneným statkom?	12
4.1 Pocity bolesti, smútku a emocionálnych útrap ako kompenzovateľná citová ujma podľa prevládajúcej mienky	12
4.2 Bolesť a smútok ako prejav zásahu do osobnostného práva	15
4.3 Je vážna duševná porucha sekundárne poškodeného ešte stále následkom zásahu do jeho osobnosti?	20
4.4 Procesné súvislosti spojené s uplatňovaním práv na náhradu imateriálnych ujmy	24
5. Komparatívny pohľad na vývoj kompenzácie nemajetkovej ujmy sekundárne poškodeného	26
6. Čiastkový záver	32

KAPITOLA II. Predpoklady vzniku práva na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch	33
1. Protiprávnosť a zavinenie	34
1.1 Právny základ pre právo na náhradu nemajetkovej ujmy pozostalých osôb v peniazoch. Právo na náhradu citovej ujmy v peniazoch ako súčasť osobnostných práv.....	34
1.2 Predpoklady vzniku práva na náhradu nemajetkovej ujmy – súčasný stav v súdnej praxi a doktríne.....	35
1.2.1 Protiprávnosť zásahu do osobnosti ako zásahu do absolútneho práva	37
1.3 Zodpovednosť za protiprávny zásah do práva na súkromie – zodpovednosť bez zavinenia?.....	42
1.3.1 Riziko vzniku hodnotových rozporov	44

1.3.2	Hodnotové argumenty proti historickej vôli zákonodarcu?	46
1.4	Zodpovednosť za zásah do práva na súkromie – zodpovednosť bez protiprávnosti?	48
1.4.1	Určenie okruhu subjektov zodpovedných za zásah do osobnostného práva v judikatúre Najvyššieho súdu SR	49
1.4.2	Prevádzkovateľ ako pôvodca zásahu?	50
1.5	Návrh riešenia	53
1.6.	Komparatívny prehľad k predpokladom s dôrazom na protiprávnosť a zavinenie	56
1.6.1	Český model	56
1.6.2	Nemecký model	57
1.6.3	Rakúsky model	57
1.6.4	Švajčiarsky model	59
2.	Príčinná súvislosť ako predpoklad vzniku nároku na náhradu nemajetkovej ujmy sekundárnej obete	59
2.1	Všeobecné východiská	59
2.2	Postup pri vymedzení príčinnej súvislosti	61
2.3	Preukazovanie príčinnej súvislosti	67
2.4	Špecifiká určovania kauzality vo vzťahu k nervovému šoku a citovej ujme	73
3.	Nemajetková ujma ako jeden z predpokladov	81
3.1	Nemajetková ujma ako ujma na osobnostnom práve sekundárne poškodených	82
3.2	Okamih vzniku nemajetkovej ujmy	83
3.3	Zánik ujmy po náhlom uzdravení primárnej obete?	85
3.4	Tanatologická ujma (ujma zo straty života)	87
4.	Čiastkový záver k predpokladom vzniku práva na náhradu nemajetkovej ujmy	94
KAPITOLA III. Náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch		97
1.	Závažnosť ujmy a okolnosti, za ktorých k porušeniu došlo, ako taxatívne kritériá	98
2.	Význam kritérií pre určenie výšky finančného zadostučnenia	99
3.	Hľadiská podstatné pre posúdenie nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí	103
3.1	Okolnosti na strane primárnej obete a sekundárnych obetí	105
3.1.1	Intenzita vzťahu žalobcu s primárnou obeťou	105
3.1.2	Vek a zdravotný stav primárneho poškodeného a sekundárnych obetí	111
3.1.3	Existenčná závislosť sekundárnej obete od primárnej obete	114
3.1.4	Poskytnutie inej satisfakcie	117

3.1.5	Rizikové povolanie primárnej obete ako kritérium v judikatúre Najvyššieho súdu ČR	117
3.1.6	Spôsob, akým sa sekundárna obeť dozvedela o tragickej udalosti.....	118
3.1.7	Zdedený majetok po zosnulom	119
3.2	Okolnosti na strane pôvodcu zásadu.....	121
3.2.1	Postoj škodcu ku škodovej udalosti a k sekundárnym obetiam a dopad udalosti do jeho duševnej sféry	121
3.2.2	Majetkové pomery škodcu	123
3.2.3	Forma a miera zavinenia škodcu.....	128
3.2.4	Vlastná ujma škodcu	130
4.	Má sa odvíjať výška náhrady za citovú ujmu od rozsahu odškodnenia podľa zákona o ochrane obetí trestných činov?.....	130
5.	Zohľadniť alebo nezohľadniť spoluzapríčinenie primárnej obete? ..	131
5.1	Právny základ aplikácie inštitútu spoluspôsobenia škody.....	134
5.2	Zásady pre ustálenie spoluúčasti poškodeného na škode	136
5.3	Prístup slovenských a iných súdov a argumentačné odôvodnenie.....	138
5.3.1	Spoluspôsobenie citovej ujmy primárnou obeťou – argumenty proti zohľadneniu voči nemajetkovej ujme sekundárnej obete	139
5.3.2	Spoluspôsobenie citovej ujmy primárnou obeťou – argumenty za zohľadnenie voči nemajetkovej ujme sekundárnej obete	140
5.4	Súčasné spoluspôsobenie ujmy primárnou aj sekundárnou obeťou.....	142
5.5	Úroky z omeškania a nárok na náhradu nemajetkovej ujmy...	143
6.	Na záver k náhrade nemajetkovej ujmy	146

KAPITOLA IV. Okruh nositeľov práva k náhrade

nemajetkovej ujmy	149
1. Všeobecné východiská určovania okruhu osôb oprávnených na náhradu citovej ujmy.....	149
2. Prístup slovenských súdov k identifikácii všeobecných kritérií pre určenie okruhu oprávnených subjektov	153
3. Východiská uvažovania pri stanovení okruhu subjektov	154
4. Ku kritériám pre vymedzenie okruhu oprávnených subjektov.....	157
4.1 Hľadisko intenzity biologického vzťahu k zomrelému	157
4.1.1 Kmeňová rodina	158
4.1.2 Patchworková rodina	162
4.1.3 Vzdialenejší príbuzní	162
4.1.4 Osoby bez biologického alebo formalizovaného príbuzenského vzťahu	163
4.1.5 Obyčajný pozorovateľ ako sekundárna obeť	164

4.2 Hľadisko postavenia sekundárnej obete vzhľadom na jej prítomnosť pri vzniku primárnej ujmy	164
5. Na záver k okruhu nositeľov práva k náhrade nemajetkovej ujmy..	165

KAPITOLA V. Okruh nositeľov povinnosti k náhrade

nemajetkovej ujmy	169
1. Osobný charakter povinnosti k náhrade nemajetkovej ujmy v peniazoch?	170
2. Je náhrada nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí z rozsahu niektorej z osobitných skutkových podstát vylúčená?.....	172
3. Presun a pripísanie zodpovednosti z pomocníka na poverovateľa podľa § 420 ods. 2 OZ.....	174
3.1 Podmienky pripísania ujmy inému a vplyv pričítateľnosti na určenie okruhu zodpovedných subjektov	175
3.1.1 Podmienka činnosti pre princípála	176
3.1.2 Podmienka osoby pomocníka	178
3.2 Spoločná zodpovednosť princípála a jeho pomocníka	180
3.2.1 Teleologická redukcia § 420 ods. 2 OZ?	181
3.2.2 Účastníctvo na delikte – neznámy koncept pre slovenskú civilistiku?	182
3.2.3 Miesto trestnoprávneho účastníctva v civilnej doktríne	183
3.2.4 Účastníctvo na delikte vo vzťahu princípál – pomocník	185
3.3 Zodpovednosť princípála za culpa in eligendo a culpa in inspiciendo	186
4. Poistovateľ ako nositeľ povinnosti k náhrade	188
4.1 Vplyv rozsudku SD EÚ vo <i>veci Haasová</i> na výklad vnútroštátneho práva	189
4.2 Postavenie poistovateľa vo vzťahoch z náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí	192
5. Pravidlá pre spoločnú zodpovednosť viacerých subjektov.....	194
6. Na záver k okruhu nositeľov povinnosti na náhradu nemajetkovej ujmy	199

KAPITOLA VI. Premlčanie.....201

1. Premlčanie práva na poskytnutie finančného zadosťučinenia podľa § 13 ods. 2 OZ.....	201
1.1 Vymedzenie problému.....	201
1.1.1 Problém (ne)premlčateľnosti nároku na finančné zadosťučinenie podľa § 13 ods. 2 OZ.....	201
1.1.2 Problém dĺžky trvania premlčacej doby a jej plynutia..	203
1.2 Návrh riešenia	205

1.2.1	Kombinované plynutie premlčacích dôb vs. subjektívna premlčacia doba	205
1.2.2	Dĺžka a začiatok plynutia premlčacej doby	207
2.	Premlčanie práva na náhradu nemajetkovej ujmy vo forme nervového šoku	209
3.	Čiastkový záver k premlčaniu	209
Zoznam použitej literatúry		211
Vecný register		231

KAPITOLA III.

Náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch

Pre nemajetkovú ujmu pozostalých je charakteristické, že ju na rozdiel od škody na majetku nie je možné kvantifikovať. Náhrada skutočne zodpovedajúca utrpenej ujme je tak pojmovo vylúčená a priznávaná náhrada je len akousi „finančnou náplastou“²²², ktorou je poškodeným umožnené kompenzovať utrpenú ujmu formou peňažnej výhody. Aj keď o náhrade „straty blízkej osoby v peniazoch“ v pravom zmysle slova nemožno hovoriť, na druhej strane nemožno úplne rezignovať na finančné odškodnenie²²³ ako určitý prostriedok otvárajúci poškodenému možnosť transformovať vlastný život a prispôsobiť ho náhlejšiemu zmene životných podmienok.

Výška náhrady za utrpenú ujmu sekundárne zasiahnutých obetí protiprávnym zásahom alebo udalosťou nie je zákonom nijako limitovaná²²⁴ a je v súčasnom právnom rámci ponechaná takmer úplne voľnej úvahe súdu. Zákon takisto neupravuje (až na výnimku dvoch kritérií, o ktorých sa zmienime nižšie) konkrétnejšie východiská, ktorých by sa mal súd pri rozhodovaní o výške nároku pridržiavať. V dôsledku ukotvenia nároku v úprave ochrane osobnosti sa tak aj náhrada za ujmu spravuje rovnakými ustanoveniami ako napríklad za ujmu vzniknutú zásahom do práva na súkromie otvorením súkromnej korešpondencie či do ľudskej dôstojnosti, mena, alebo ujmu na dobrej povesti. Vzhľadom na skutočne široký a súčasne rozmanitý okruh chránených statkov ustanoveniami o ochrane osobnosti je pochopiteľné, že dve základné zákonné kritériá sú formulované vskutku všeobecne. Výška finančného zadostučinenia by sa mala v zmysle § 13 ods. 3 OZ určiť s prihliadnutím (i) na závažnosť vzniknutej ujmy a (ii) na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo. Ochrana osobnosti v § 13 OZ je však zberným košom pre viac-menej široký a rôznorodý okruh chránených statkov a je preto pochopiteľné, že pri každom type zásahu do osobnosti by sa mali brať do úvahy iné okolnosti porušenia

²²² Doležal, T., Melzer, F. In: Melzer, F., Těgl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894 – 3081. Praha : Leges, 2018, s. 1029.

²²³ Janoušek, M. Odškodňování podle zásad slušnosti? Právní rozhledy, 2015, roč. 23, č. 19, s. 668.

²²⁴ Hoci bol pred časom zverejnený návrh novely Občianskeho zákonníka a novely Zákona o PZP s cieľom „zastropovať“ náhradu nemajetkovej ujmy sekundárných obetí, návrh nakoniec parlamentu na rokovanie predložený nebol. Ku kritike návrhu pozri Mandelík, J. Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalým – ad hoc novela Občianskeho zákonníka? Bulletin slovenskej advokácie, 2019, roč. 25, č. 11, s. 8 – 15.

priamo súvisiace s konkrétne zasiahnutým právom (zásah do ľudskej dôstojnosti alebo do dobrého mena fyzickej osoby sa bude posudzovať podľa iných okolností a kritérií než citová ujma sekundárnych obetí).²²⁵ V nasledujúcich riadkoch sa zameriame na kritériá určujúce pre výšku priznanej finančnej náhrady za nemajetkovú ujmu týchto sekundárnych obetí, a to tak na strane priameho poškodeného a jeho blízkych (pozostalých), ako aj na strane škodcu, pôvodcu protiprávneho zásahu. Tiež sa pozrieme na to, čo všetko pod tieto kritériá podradzujú slovenské sudy vo svojej judikatúre, inými slovami, aké konkrétne kritériá majú slovenské sudy tendenciu zohľadniť pri určovaní výšky finančného zadostučinenia, a porovnáme ich s nami prezentovaným výkladom. Osobitnú pozornosť budeme venovať možnosti zohľadňovať vo výške nároku na náhradu skutočnosť, že primárna obeť spoluzapríčinila škodlivý následok.

1. Závažnosť ujmy a okolnosti, za ktorých k porušeniu došlo, ako taxatívne kritériá

263 Časť domácej súdnej praxe má tendenciu zdôrazňovať, že zákonné hľadiská – závažnosť ujmy a okolnosti, za ktorých k porušeniu došlo – sú taxatívne a sú tak jedinými dvomi kritériami, ktorými sa súd pri rozhodovaní o výške má a môže spravovať.²²⁶ Ak však súd v odôvodnení tvrdí, že pri určovaní konkrétnej výšky sa môže riadiť iba týmito dvomi a žiadnymi inými kritériami, o to dôležitejšie sa javí následne vymedziť, ktoré kritériá, naopak, prípustné nie sú. Judikatúra však len zriedkavo prekračuje hranicu všeobecnej konštatácie o taxatívnosti týchto dvoch hľadísk.

264 Závažnosť prežitej ujmy a najmä okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo, sú pre široký rozsah generálnej klauzuly ochrany osobnosti formulované zámerne veľmi všeobecne, vďaka čomu je úprava dostatočne plastická a tie isté kritériá súd môže posudzovať pri rozhodovaní o finančnom zadostučinení tak pri ochrane dobrej povesti právnickej osoby, ako aj pri nároku pozostalých obetí. Prirodzene bude v prípade zásahu do dobrej povesti právnickej osoby súd skúmať a brať ohľad na iné okolnosti a aspekty spôsobenia nemajetkovej ujmy a je vcelku pravdepodobné, že sa aj závažnosť spôsobenej ujmy bude pri ochrane dobrej povesti merať iným spôsobom než pri nemajetkovej ujme vzniknutej sekundárne poškodeným v dôsledku smrti primárnej obete. Touto optikou vníma taxatívne

²²⁵ Judikatúrou už bolo napríklad ustálené, že nie je podmienkou priznania finančného zadostučinenia sekundárnym obetiam za citovú ujmu spôsobenú protiprávnym usmrtením blízkej osoby zníženie ich vážnosti v spoločnosti a ani zníženie dôstojnosti poškodených (§ 13 ods. 2 OZ), a to vzhľadom na podstatu veci (respektíve na osobitný charakter tejto ujmy). Pozri napríklad nález Ústavného súdu SR zo 6. novembra 2014, sp. zn. II. ÚS 424/2012.

²²⁶ Taxatívnosť týchto dvoch kritérií vo svojom rozhodnutí zvyrazňuje napríklad Krajský súd Trnava v rozsudku z 26. februára 2013, sp. zn. 9Co/423/2012, alebo tiež Najvyšší súd SR v trestnom rozsudku z 2. decembra 2020, sp. zn. 4To/8/2020.

hladiská aj najvyšší súd a práve *okolnosti spôsobenia ujmy* považuje za zámerne všeobecne formulované kritérium, aby bolo možné zohľadniť okolnosti tak na strane postihnutej osoby, ako aj vo vzťahu k subjektu, ktorý zásah spôsobil, s cieľom prihliadnuť na rozmanité momenty, za akých k neoprávnenému zásahu do osobnosti došlo.²²⁷ V neskoršom rozhodnutí najvyšší súd tento výklad ďalej rozvíja a konštatuje priamu úmeru medzi závažnosťou a výškou nároku na náhradu; čím závažnejšia je ujma čo do svojej intenzity a svojho trvania, tým vyššia by mala byť priznaná výška finančného zadostučinenia. Práve druhé hladisko okolností vzniku ujmy je najvyšším súdom považované za veľmi prispôsobivé v súlade so sledovaným cieľom, aby „*pri určení konkrétnej výšky peňažného zadostučinenia bolo možné v rámci voľnej úvahy súdu, ktorá práve na tomto mieste dostáva veľký priestor, a v súlade s princípom spravodlivosti pružne prihliadnuť na najrôznejšie momenty, za ktorých k neoprávnenému zásahu do osobnosti fyzickej osoby došlo. Súd musí pritom však vychádzať vždy z čo najúplnejšieho skutkového stavu a opierať sa o preskúmatelné konkrétne hladiská.*“²²⁸

Žiada sa preto výroky o absolútne uzavretom výpočte hladísk vnímať s určitou rezervou a uprednostniť výklad kritérií spôsobom, ako bol nasvietený v judikatúre najvyššieho súdu. Tak závažnosť ujmy, ako aj okolnosti jej spôsobenia sú formulované natoľko všeobecne, že v rámci taxatívnych zákonných hladísk môže súd zohľadniť prakticky čokoľvek. Na jednej strane ich všeobecnosť umožňuje veľmi flexibilne brať do úvahy jednotlivosti a osobitosti konkrétnych prípadov, na druhej strane však ruka v ruku s touto výhodou narastá riziko svojvoľného rozhodovania, vďaka čomu by si súd mohol odôvodniť akúkoľvek výšku finančného zadostučinenia cestou takých kritérií, ktoré s utrpenou ujmov vlastne vôbec nesúvisia. Podstatným bude preto vymedziť limity pre určenie náhrady za nemajetkovú ujmu v podobe hladísk konkretizujúcich zákonné kritériá a súčasne budú relevantné pre posúdenie špecifickej ujmy, ktorú utrpeli sekundárne zasiahnuté blízke osoby usmrteného.

265

2. Význam kritérií pre určenie výšky finančného zadostučinenia

Skôr než sa bližšie pozrieme na kritériá rezonujúce pri ohodnocovaní utrpenej ujmy sekundárnymi obeťami v slovenskej súdnej praxi, bude dôležité vyhodnotiť ich funkciu, miesto a úlohu v procese ustaľovania výšky náhrady. Už na úplnom začiatku analýzy sa žiada konštatovať a súčasne uzavrieť, že subjektívne zisťovať a následne peniazmi vyvažovať skutočnú ujmu na osobnostnom práve toho-ktorého poškodeného je pre charakter

266

²²⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 28. apríla 1998, sp. zn. 1 Cdo 89/97.

²²⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. októbra 2012, sp. zn. 4 Cdo 139/2011.

tejto ujmy vopred odsúdené na neúspech. Pri rozhodovaní je preto správnejšie jednoducho akceptovať, že je potrebné vychádzať z objektivizovaného štandardu ujem tohto druhu, ktorý je možné do obmedzenej miery následne subjektivizovať s prihliadnutím na zvláštnosti konkrétneho prípadu.²²⁹ Práve tomuto procesu slúžia kritériá ovplyvňujúce proces určovania výšky satisfakcie. Považujeme ich za akýsi nástroj objektivizujúci náhradu za citovú ujmu poškodených osôb,²³⁰ čím je zvýraznená výlučne subjektívna povaha kompenzovanej ujmy. Zásah do osobnostných práv prejavujúci sa v strate blízkeho človeka sa prejavuje najmä vo vnútornej duševnej sfére zasiahnutej osoby, čím toto vnútorné prežívanie nie je objektívne zachytiteľné a tým ani nijako merateľné²³¹ (s výnimkou takej ujmy, ktorá sa u sekundárnej obete vyvinie do psychickej diagnózy napríklad vo forme depresie; v tomto prípade je vzniknutá ujma už ujmu na zdraví a je odškodniteľná prostredníctvom bolestného, ktoré sa však určuje oproti nemajetkovej ujme podľa úpravy ochrany osobnosti iným mechanizmom²³²). Práve z toho dôvodu a navyše za legislatívneho stavu, keď zákonodarca neposkytuje žiadne zvlášť významné a konkrétnejšie ukazovatele, ako má súd postupovať pri rozhodovaní o výške satisfakcie, je úloha a funkcia kritérií markantná. Objektivizujúce kritériá totiž umožňujú adaptovať spôsob ohodnotenia imateriálnej ujmy tak, aby bola zabezpečená predvídateľnosť vo vzťahu k výške satisfakcie pre toho-ktorého poškodeného v konkrétnom prípade.²³³ V tejto súvislosti sa tak dôvodne naskytá otázka, ako môžu kritériá potenciálne objektivizovať výhradne subjektívnu ujmu a ako by táto objektivizácia mala v praxi vyzerat.

267 Časť slovenských súdov pri rozhodovaní o výške finančného zadosťučinenia prihliada na prisúdené sumy náhrady inými súdmi v obdobných prípadoch a svoje rozhodnutie týmto prispôsobuje.²³⁴ Takýto postup možno považovať za vhodný.²³⁵ Je totiž pochopiteľné, že hoci je citové prežívanie blízkej osoby, čo do istej miery determinuje hĺbku prežitej ujmy na osobnostnom práve, plne subjektívna kategória, porovnateľné sumy

²²⁹ Tichý, L. Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy. Právník, 2020, roč. 159, č. 8, s. 638.

²³⁰ Napr. Bezouška, P. In: Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1721.

²³¹ Doležal, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2017, roč. 7, č. 2, s. 53.

²³² Ust. § 9 Zákona o náhrade za bolest a SSU.

²³³ Walter, A. Der Anspruch auf Hinterbliebenengeld. Medizinrecht, 2018, roč. 36, č. 4, s. 217.

²³⁴ Napr. rozsudok Krajského súdu Trnava z 30. apríla 2019, sp. zn. 10Co/149/2018, rozsudok Krajského súdu Trnava z 16. januára 2019, sp. zn. 24Co/142/2018, rozsudok Krajského súdu Prešov z 14. júla 2020, sp. zn. 1Co/10/2018 (v tomto rozsudku však bez odkazu na konkrétne súdne rozhodnutia), rozsudok Krajského súdu Trenčín z 21. mája 2015, sp. zn. 4Co/658/2014, alebo rozsudok Krajského súdu Trnava z 31. októbra 2017, sp. zn. 26Co/724/2015, v ktorých dokonca súdy prihliadali na výšku priznávaných náhrad v iných európskych krajinách, rozsudok Krajského súdu Trnava z 24. októbra 2018, sp. zn. 24Co/71/2018 a i.

²³⁵ Tiež Bischoff, G. Das „neue“ Hinterbliebenengeld. Monatsschrift für Deutsches Recht, 2017, roč. 7, č. 13, s. 741.

priznávané v skutkovo obdobných prípadoch prispievajú k predvídateľnosti súdneho rozhodovania a tiež k spravodlivému výsledku súdneho konania tam, kde rozhodnutie súdu o finančnom zadostučinení závisí od voľnej úvahy súdu.²³⁶ V tejto súvislosti možno upriať čitateľovu pozornosť na znenie modelových pravidiel *soft law*. Podľa čl. 10:301 (Nemajetková škoda) v ods. 3 PETL pri stanovení náhrady škody (vrátane náhrady škody osobám s blízkym vzťahom k zomrelému alebo k vážne zranenému poškodenému) by mali byť pre objektívne podobné ujmy priznávané porovnateľné sumy. Požiadavka priznania porovnateľnej sumy sa v tomto prípade dostala dokonca priamo do textu modelových pravidiel. V akejkolvek miere budeme prežitú ujmu zo straty blízkeho považovať za vysoko individuálnu a subjektívnu a tým objektívne peniazmi neoceneniteľnú, z vyššie prezentovaných dôvodov je táto požiadavka plne legitímna aj v našich právnych pomeroch.²³⁷ Táto požiadavka sa koniec koncov objavuje aj v našej judikatúre, a to tým, že suma náhrady má reflektovať v spoločnosti všeobecne zdieľané predstavy o spravodlivosti.²³⁸

Prvým krokom súdu pri rozhodovaní o konkrétnej výške náhrady je preto ustálenie priemernej výšky priznávanej sumy súdmi v obdobných prípadoch.²³⁹ Dôraz je potrebné klásť na prívlastok *obdobný*. Nie je totiž možné inšpirovať sa priznanými sumami v takých súdnych konaniach, v ktorých bolo finančné zadostučinenie oproti priemeru znížené alebo naopak zvýšené v dôsledku prítomnosti výnimočných okolností. Dobrým príkladom je súdne rozhodnutie Krajského súdu Žilina vo veci náhrady za nemajetkovú ujmu matky, dcéry, bývalej partnerky a nevlastných sestier primárnej obeť,²⁴⁰ v ktorom súd žalobkyniam priznal sumy 2 000 eur, 3 500 eur a bývalej partnerke, ako aj sestrám rovnakú sumu 400 eur. Rozhodnutie o výške, ktorá je bezpochyby výrazne nižšia oproti priemeru,

268

²³⁶ Pre žalobcu by bolo asi ťažko pochopiteľné, prečo mu v jeho prípade súd priznal zadostučinenie vo výške 10 000 eur, ak súd v porovnateľnej veci v inom kraji prisúdil žalobcovi 50 000 eur bez prítomnosti takých okolností, ktoré by toto zvýšenie justifiedovali (k tomu ďalej).

²³⁷ Ak si preto napríklad uplatňuje náhradu za nemajetkovú ujmu manželka a syn zomrelého muža v strednom alebo vo vyššom veku, lebo manžel, respektíve otec zomrel pri dopravnej nehode spôsobenej vodičom v nedbanlivosti, pričom vzťahy medzi primárnou obeťou a sekundárnymi obeťami boli štandardne dobré, niet dôvodu priznať žalobcom diametrálne odlišnú sumu v porovnaní s iným obdobným prípadom. Dôvod na odchýlenie sa (či už nahor, alebo smerom nadol) od priemerne priznávanej sumy v obdobných prípadoch vzniká iba vtedy, ak je naplnené niektoré z kritérií spôsobitých ovplyvniť výšku náhrady (pozri ďalej).

²³⁸ Napríklad rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica z 27. februára 2020, sp. zn. 11Co/139/2019, alebo rozsudok Krajského súdu Trnava z 2. novembra 2016, sp. zn. 23Co/535/2015.

²³⁹ Možno konštatovať, že sa v slovenských podmienkach ustalať výška satisfakcie v rozmedzí 10 až 30 000 eur pre jedného poškodeného (najmä v závislosti od intenzity a kvality vzťahu s primárnou obeťou, k tomu podrobnejšie ďalej), prípadne menej. Úplne výnimočné však nie sú aj vyššie sumy, ktoré v prípade, ak nie sú zdôvodnené výnimočnými okolnosťami, sú z pohľadu predvídateľnosti súdneho rozhodovania, ako aj požiadavky priznávania rovnakej sumy náhrady vo vzájomne podobných prípadoch, mimoriadne problematické.

²⁴⁰ Rozsudok Krajského súdu Žilina z 23. júla 2020, sp. zn. 10Co/21/2020.